

sporazum med velikosrbsko in jugoslovansko koncepcijo. Zanimivo pa se zdi, da je Francija praktično pustila proste roke srbski vladi za združitev Srbije in Črne gore, čeprav je celo po zedinjenju vse do 1920, ko so se uredile razmere v Črni gori po federalistični vstaji, obdržala diplomatske odnose z vlado kralja Nikole v izgnanstvu. Tudi v Makedoniji, kjer so imeli Francozi že pred vojno močne gospodarske interese, je bilo francosko stališče ambivalentno. Na eni strani je Francija zagovarjala ozemeljske interese zavezniške Srbije, tudi njen izhod na Egejsko morje (v času, ko je bila politika Grčije sovražna antanti), po drugi strani pa je načrtovala, da bi po vojni nastala v Makedoniji s središčem v Solunu posebna država pod mednarodno zaščito, ki bi služila za izhodišče francoskega gospodarskega prodora na Balkan.

Kaj pa Francija in Slovenci? Čeprav so se tako Slovenci kot tudi v Franciji nejasno spominjali Ilirskih provinc iz časov prvega francoskega cesarstva, ki so združevale nekako dve tretjini celotnega slovenskega prebivalstva, s svojim stališčem do slovenskega jezika in kulture pa precej pripomogle k razvoju slovenskega narodnega gibanja, so bili stiki pred prvo svetovno vojno praktično omejeni na nekaj slovenskih študentov, ki so študirali na pariški Sorboni ter na Cercle franco-illyrien, ki je bil ustanovljen v Ljubljani za širjenje francoskega jezika in kulture; francosko javno mnenje o Slovencih ni vedelo skoraj nič, celo tamkajšnji strokovnjaki so imeli o nas zelo nejasne predstave (npr. Ernest Denis). Med vojno je sicer prišlo do nekaterih stikov (srečanje Bogumila Vošnjaka maja 1915 s francoskimi intelektualci in politiki v Parizu, naslednje leto njegovo predavanje na Sorboni, 1917 izid knjige Janeza Ev. Kreka o Slovencih v francoščini, sestanek bivšega prvaka SLS Ivana Sušteršiča v Švici s francoskimi predstavniki), toda intenzivnejši so postali šele po razpadu Avstro-Ogrske. Delegacija narodnega sveta SHS, v kateri sta bila poleg predsednika Antona Korošca še Melko Čingrija in Gregor Žerjav, je odšla prek Zeneve v Pariz, kjer se je sestala s Poincaréjem, Clemenceaujem, Pichonom in drugimi najvidnejšimi predstavniki uradne Francije. Ti so svetovali čimprejšnjo združitev Države SHS s Srbijo. Korošec je po povratku v domovino izjavil, da bo na severni meji z Avstrijo zagotovljena za Slovence optimalna razmejitev. Delegacija seveda ni mogla vplivati na francosko stališče do slovenske zahodne meje; saj je bila Francija ena od podpisnic londonskega pakta. Slovensko časopisje je vendarle pričakovalo, da bodo Francozi intervenirali na mirovni konferenci v korist etničnih meja nove jugoslovanske države na severu in zahodu. Del francoskega javnega mnenja se je za takšno akcijo svoje vlade dejansko zavzemal, toda uradno je prevladalo stališče, da je treba spoštovati obveznosti do Italije. Treba pa je poudariti, da so francoski predstavniki zagotovili pravičen potek jugoslovanske severne meje na njenem štajerskem odseku. Tudi stališče Francije do poteka meje na Koroškem je bilo za Slovence ugodno, a se je razbilo ob poziciji ameriškega predsednika Wilsona.

Janez Šumrada

Branislav Gligorijević, Između revolucije i dogme — Voja (Vojislav) Vujović u Kominterni. Zagreb:Spektar, 1983. 264 str.

Založba Spektar v Zagrebu izdaja zanimivo in pomembno biblioteko z naslovom: »Naši ljudi u međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu«. Gre za zbirko del o jugoslovanskih revolucionarjih, ki so delovali v obdobju med obema vojnama v delavskem in komunističnem gibanju številnih dežel sveta, in to po nalogi kominterne ali svoje komunistične partije, o revolucionarjih, ki so s svojim življenjem in delom potrdili revolucionarno solidarnost naše komunistične partije in našega človeka. Naj tu omenimo samo imena nekaterih: Filip Filipović, Kamilo Horvatin, brata Djuka in Štefek Cvijić, Blagoje Parović, brata Vujović, Antun Mavrak, Mustafa Golubić, Kosta Novaković, Lovro Kuhar, Ivan Regent idr.

Osebnosti, ki jih omenjena biblioteka želi predstaviti naši širši publiki, so v glavnem znane; toda uredniški odbor pravilno ugotavlja, da o teh revolucionarjih še vedno premalo vemo, predvsem pa največkrat izkrivljeno — npr., da so bili dogmatiki, trockisti in sovražniki delavskega gibanja. Namen omenjene biblioteke je, da z natančno zgodovinsko analizo pokaže na napake, vulgarizacijo in neznanstvenost takšnih stališč pri obravnavanju preteklosti naše partije in njenih zvestih članov. Mnogi iz plejade naših zaslužnih revolucionarjev so končali svoje življenje v stalniščiških čistkah in zaporih, na poljih Španije, na bojiščih druge svetovne vojne, v neenakopravni borbi z režimsko policijo itd. In prav oni so s svojim delom, bojem, samoodrekanjem in zvestim revolucionarnim delovanjem pripravljali pot zmagi socializma, tako v svetu kot v svoji deželi. To so bili iskreni in dosledni revolucionarji, na katere je mislil tovariš Tito ob petdesetletnici ZKJ, ko je dejal — »...potrebno je ponovno poudariti, da bo ZKJ trajno ohranila spomin na te tovariše kot svoje zveste člane in dosledne revolucionarje...«. Doslej so v zbirki izšla naslednja dela —

Ivan Očak: Vojnik revolucije. Življenje in delo Vladimira Čopića; Marko Zovko: Kamilo Horvatin. Izgubljen u staljinskim čistkama; Ivan Očak: Braća Cvijići; memoari Tome Nikšića: U svijetu za istinom; Branislav Gligorijević: Između revolucije i dogme, Voja (Vojislav) Vujović.

V delu Branislava Gligorijevića, ki predstavlja politično biografijo o Voji Vujoviću, spoznamo usodo enega najvidnejših jugoslovanskih revolucionarjev med obema vojnama, ki se je prebil v sam vrh komunistične internacionale. Voja Vujović se je oblikoval v pomembno revolucionarno osebnost našega in mednarodnega dečavskega gibanja pod Leninovim idejnim vodstvom, saj je bil kot sekretar Mladinske komunistične internacionale tudi član predsedstva Izvršnega komiteja kominterne. Samo nekaj let kasneje, ko je Stalin oblikoval temelje svojemu stalinističnemu sistemu, je Vujović prišel v spor s Stalinom in seveda doživel hiter političen padec, ki se je končal s fizično likvidacijo. Že samo dejstvo, da je prišel v spor s Stalinom, tedanjim vodstvom VKP(b) in kominterne, vsekakor zasluži veliko pozornost; še toliko bolj, ker je bil 1959. leta rehabilitiran kot žrtev stalinističnih čistk.

Pisec Vujovićeve biografije sledi življenju revolucionarja od njegove rane mladosti v Požarevcu, prek študijskih let v Franciji, kjer nastopa kot organizator jugoslovanske revolucionarne mladine in komunistične mladine Francije, njegovemu sodelovanju na drugem kongresu kominterne v Moskvi (1920), izvolitvi v vodstvo Mladinske komunistične internacionale oziroma v njen Izvršni komite. Vujović je v svojem vsakdanjem političnem delu sledil pravilnemu Leninovemu stališču o nujnosti oblikovanja enotne revolucionarne fronte (sodelovanje komunistov in socialistov v skupnem boju), kar pa ga je seveda pripeljalo v spor s tistimi sektaškimi Stalinovimi silami v kominterni, ki so dogmatsko vztrajali na razkolu s socialisti; boril se je torej proti fetišiziranju ruskih izkušenj in mehaničnemu prenašanju le-teh v politično prakso, kakor tudi proti vsakim šablonskim rešitvam, tako v vrstah kominterne kot Mladinske komunistične internacionale. Prav tako je ostro nastopal proti dušitvi notranje partijske demokracije ter birokratizaciji partije.

Gligorijević je torej posvetil veliko pozornost Vujovičevemu sporu s Stalinom (idejne osnove spora, njegovemu mestu v opoziciji proti Stalinu, njegovemu »odstopu« s položaja sekretarja Mladinske komunistične internacionale (1926) in njegovi kritiki Stalinove politike na plenumu IKKI), kakor tudi celotni »igri«, v kateri je bil Vujović najprej izključen iz partije, nato preganjan in končno fizično likvidiran. Vujović je bil vsekakor eden izmed prvih in najgorečnejših Stalinovih nasprotnikov. Res je, da je v sovjetski partiji že obstajala leva in desna opozicija, vendar se je ta spustila v boj proti Stalinu predvsem zaradi boja za oblast, medtem ko Vujović takšnih pretenzij vsekakor ni mogel imeti, zato je lahko resnično stal na Leninovih pozicijah in njegovi politični dediščini v borbi za ohranitev marksistično-leninističnih idej.

Pisec je pri pisanju Vujovićeve biografije pregledal vso Vujovičevo pisano ostalino, objavljeno v raznih časopisih in publikacijah Kominterne in Mladinske komunistične internacionale. Prav tako je uporabljal Vujovičevo osebno korespondenco, delno ohranjeno v arhivalijah Humberta Droza — vidnega člana v predsedstvu Kominterne, kakor tudi v Arhivu CK ZKJ; tu je uporabljal še material iz objavljenih in neobjavljenih dokumentov IKKI in MKI. Opozarja pa, da mu niso bili dostopni nekateri stenogrami s sej predsedstva kominterne in MKI, kakor tudi Vujovičev dosje z obtožnico in obrambo na moskovskih procesih 1935. in 1936. leta. Nedostopen mu je bil tudi zapisnik Vojnega kolegija, na osnovi katerega so Vujovića 1959. leta rehabilitirali. Prav zaradi tega avtor poudarja, da omenjeno delo predstavlja šele začetek v raziskovanju življenja in revolucionarne dejavnosti Voje Vujovića.

Knjiga, ki je opremljena z dragocenim fotografskim gradivom, je pisana sicer kot politična biografija, vendar v korelaciji z mnogimi dogodki v Kominterni, Mladinski komunistični internacionali in komunistični partiji Jugoslavije; gre torej za dogodke, v katerih je bil Vojo Vujović sam akter, na katere je mogel tudi sam vplivati, ali pa so oni vplivali na njega. To pa je tisti vidik, ki daje Gligorijevičevemu delu o Voji Vujoviću dodatno vrednost.

Av g u s t L e š n i k

R o y M e d v e d j e v, N i k i t a H r u š č o v. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1983. 315 strani.

Roy Medvedjev, znameniti sovjetski zgodovinar, ki ga v domovini uradno ne priznavajo, ker je oporečnik, nam v svojem delu predstavlja Nikito Segejevića Hruščova — sovjetskega državnika, »ki je svet jezil, navduševal, vznemirjal, ki je imel doma in v tujini navdušene oboževalce, pa tudi zagrizene nasprotnike. Bil je nenavaden